

поставлену проблему можна лише при порівняльному вивченні принаймні двох мов (і, відповідно, культур) – іноземної і рідної.

Використана література:

1. *Богин Г.И.* Текстовые ключи к инокультурным смыслам // Вісник КНЛУ. Серія Філологія. – 1999. – Т.2. – №2. – С. 6-16.
2. *Воркачев С. Г.* Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании // Філол. науки. – 2001. – № 1. – С. 64-72.
3. *Гумбольдт В.* О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человечества // Избранные работы по языкознанию. – М.: Прогресс, 1984. – С. 90-94.
4. *Комиссаров В.Н.* Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.
5. *Корольова А.В.* Типологія нарративних кодів інтимізації в художньому тексті. – К.: КНЛУ, 2002. – 267 с.
6. *Тер-Минасова С. Г.* Язык и межкультурная коммуникация: (Учеб. пособие). – М.: Слово/Slovo, 2000. – 624 с.

Кононова Д.В.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

РЕАЛІЗАЦІЯ “КАУЗАТИВНОСТІ” В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Каузативність у лінгвістичному розумінні відповідає філософській і логічній категорії причинності [9, 7]. В основу причинності, у свою чергу, покладена категорія причини, що еволюціонує з часів Арістотеля. У трактуванні Г. А. Свечникова, специфіка причинності характеризується тим, що причина і наслідок перебувають у необхідних, а отже, і однозначних відносинах: одна і та ж причина за однакових умов спричиняє той самий наслідок. Тут можна говорити про сукупність зв'язків, необхідних та достатніх для того, щоб явище відбулося. Це значить, що явище відбулося чи відбудеться, якщо були чи є всі відповідні умови, які диференціюються на відносно активні та відносно пасивні. Перші викликають, спричинюють явища, їх називають причинами. Інші, “хоча і впливають на явища, проте, будучи відносно незмінними, не викликають змін предмета, але їх різниця робить різним результат. Такі умови зазвичай називаються обставинами” [11, 30]. Г. А. Свечников указує, що наслідок, викликаний причиною, залежить від обставин. У випадку, коли обставини змінюються, змінюються і наслідки, викликані поданою причиною. Одна й та ж причина призводить до різних наслідків при різних обставинах. Розглядаючи залежність причинного зв'язку від обставин, визначається відносність різниць між причиною та обставиною: обставина може стати причиною, причина – обставиною. При фіксованих обставинах причинні зв'язки мають необхідний характер. Це означає, що певна причина тільки за певних обставин спричинює один (і тільки один) наслідок. Таким чином, причини та обставини складають умови, які необхідні й достатні для утворення наслідку [11, 32].

Причинність не можна ототожнювати лише із сукупністю умов та обставин, в яких з'являються наслідки. Зв'язок причини і наслідку не може бути однозначним: він складний та багатогранний. Як показали приклади, один наслідок може бути викликаний одразу рядом причин, а одна причина може спричинювати чимало наслідків.

Причиною, яка необхідна й достатня для наявності наслідку, виявляється система умов, які були взяті на певному рівні, зрізі об'єкта. Проте, і системний (структурно-функціональний підхід) не є завершеним етапом пізнання зумовленості. На цьому етапі виділяється сутність системи як така підсистема, від якої у певному відношенні залежить діяльність інших підсистем. Визначається категоріальний маршрут пізнання зумовленості від вивчення окремих залежностей до знання її як сутності напівфункціональної системи [10, 36-37].

Діалектика також розглядає ознаки каузальності. Ознаками категорії “причинності” є активність, видобування, спрямованість, часова асиметрія, ізоморфізм причини та наслідку та ін. Діалектика причинно-наслідкових зв'язків така, що перше – причина, викликає, породжує друге – наслідок, тобто першою головною ознакою причинності є те, що вона породжує дію, тобто її генетичність. Для дії причини необхідні певні умови, які самі по собі не можуть породити наслідок, але створюють можливості для його появи, і ця можливість перетворюється на дійсність, коли починає діяти причина. За певним рухом йде інший рух. Практика показала, що людина спроможна викликати певний рух, створивши ті умови, при яких він відбувається у природі, соціумі. Отже, завдяки діяльності людини і обґрунтовується уявлення про причинність, уявлення про те, що один рух є причиною іншого [8, 136].

Основною ознакою причинності є генетичність. Саме поняття причинності виражає генетичний зв'язок рухів, який визначає, що один рух викликає інший. Обґрунтовує уявлення про причинність і практична діяльність у соціумі, коли ми самі спричинюємо певний рух, створивши ті умови, при яких він відбувається в природі. Отже, зв'язок причини і наслідку генетичний. Так, Г.Х. фон-Врігт пише: “Серед філософів давно прийнято проводити різницю між причиною і наслідком з одного боку, та підставою і наслідком, з іншого. Перше відношення є фактуальним, емпіричним, а друге – концептуальним і логічним” [3, 16-98]. Далі філософ указує, що причина є чинником, який безпосередньо призводить або викликає свій наслідок [там само]. Саме генетичний і, як правило, константний характер цього зв'язку й складає сутність причини як такої [13, 370]. Звідси і текст: *Чому є або було явище В? Тому що є або було явище А, яке його породило.* Наслідок у цьому випадку називається дією або результатом і може бути, як і сама причина, фактично констатованим.

Іншою ознакою причинності можна назвати послідовність причини і наслідку в часі: часовий інтервал між причиною та наслідком чітко виражений або може бути дуже малим, але він завжди є. Причина передує в часі наслідку, але звідси не випливає, що будь-яка послідовність явищ у часі означає, що вони знаходяться у відносинах причинності. Одне явище може передувати іншому, не будучи його причиною (наприклад, день передує ночі, і не є її причиною). Таким чином, не обов'язково будь-яке явище, що передує іншому, є його причиною.

Третьою ознакою причинності є асиметричність зв'язку причини та наслідку, незворотність причинності: наслідок певної причини не може бути причиною цієї ж причини. Асиметричність причинності впливає безпосередньо з часової послідовності причини та наслідку.

До кінця ХХ століття значення причини визначається двома положеннями: як необхідна, але позачасова (синхронний зв'язок двох явищ), і як поглиблене розуміння причини і наслідку (двох явищ і подій, пов'язаних відносинами причинності (ретроактивна причинність)) [12, 56]. Категорія причини разом з таксисом, умовою, наслідком належить до номінацій і до групи граматичних категорій, що передають значення, які зв'язують у

свідомості мовця два простих факти в один складний, які починають сприйматися як щось єдине, об'єднане семантикою взаємозв'язку внаслідок існуючих між ними часових і причинно-наслідкових відносин [4, 137]. Причинно-наслідкові відносини існують на рівні смислових [2, 63], які оформлюються як понятійна категорія каузальності, а на рівні мови відповідають категорії каузативності. Каузація розуміється як спричинення будь-якої дії.

Грамматичні терміни “каузативність” і, відповідно, “каузативна конструкція” можна охарактеризувати як “каузативні ситуації”. Проте, каузативні ситуації гетерогенні, коли складаються з двох ситуацій, де є чинники ситуації і наслідки (наприклад, професор дозволив студентам написати домашню роботу), у той час як це відсутнє у деяких інших (наприклад, мати саджає дитину на стілець). Дія від R може, наприклад, заплановану дію переносити чи відкладати або, навіть, відмовитися від неї (наприклад, “професор дозволив студентам писати домашню роботу, але вони не написали її”). Також можливо, що R є лише представленою ситуацією, яка може спричинити участь “а”. Таким чином, мається на увазі не дійсна об'єктивна ситуація, а її можлива наявність при каузативній ситуації. Два вираження в стані дієприкметника “а” і “b”, які обов'язково виступають в каузативній ситуації, є, відповідно, “Causer” та “Causee”. “Causer”, з функціональної точки зору, є причиною дії (R). “Causee” спричинює виконання дії R. У прототиповій каузативній ситуації “Causer” безпосередньо впливає на R, тому що R відбувається за необхідністю (наприклад, “мати саджає дитину на стілець” (S); “дитина сидить на стільці” (R)) [14, 42].

Грамматична категорія каузації є тоді вербальною категорією, коли каузативна ситуація проявляє себе відносно мови. Якщо каузатив (похідне слово від значення каузації, яке означає, що в позиції підмета стоїть позначення каузатора (тобто причини основного процесу), а позицію прямого додатку займає суб'єкт основного процесу (ситуації, що каузується, або слідства)) в дієслові позначається граматично, тобто морфолого-синтаксичними засобами, похідна конструкція є каузативною конструкцією базового дієслова. Якщо каузативна конструкція не синтаксична, а морфологічно похідна, вона складається з:

1. каузативних дієслів (*cause, make, create, do, effect, produce, occasion, perform, determine, influence; construct, compose, constitute; provoke, motivate, force, facilitate, induce, get, stimulate; begin, commence, initiate, institute, originate, start; prevent, keep, restrain, preclude, forbid, stop, cease, etc.*).

2. причинних імен (іменників) (*actor, agent, author, creator, designer, former, originator; antecedent, causality, causation, condition, fountain, occasion, origin, power, precedent, reason, source, spring; reason, grounds, motive, need, impulse, etc.*)

3. ефективних (наслідкових) назв (*consequence, creation, development, effect, end, event, fruit, impact, influence, issue, outcome, outgrowth, product, result, upshot, etc.*)

Найчастіше в комунікативній ситуації вживаються каузативні дієслова, які спонукають або спричинюють дію. Так, наприклад, дієслова *make, do*, які вживаються у модальному значенні, тобто змушують когось зробити щось, дуже часто спостерігаються в англійському дискурсі. Також сюди можна віднести дієслова руху *begin, start*, що спонукають до певних дій. Це можна простежити в наступних прикладах:

Some men are crawling to the fortifications, others are
staying in the woods. The Captain pokes his head up to take
a look. With him WE SEE

EXT. ANOTHER HILLSIDE

At the top of which, about a hundred fifty yards off, is a

three man Gatling crew. Squads of Union soldiers **are beginning to make** their way down the hillside. And just to their right is an EIGHT INCH CANNON with a burning fuse -

JESSE

Come on, ya Yankee bastards!

His GUNS BLAZING, Jesse rides straight at the Bluecoats.

Five, six are down before they can even react. They **start firing** back, but they can't draw a bead. Two more are down.

Jesse's **making** every bullet count. [15]

Cole, Bob, and Comanche Tom RIDE UP on their recovered horses. Cole jumps down and picks up Jesse in a bear hug.

COLE

*Wait'll we get back to Missouri,
start telling those gals about how
little Jesse James charged the whole
Union Army by himself! [15]*

Також до цього списку можна додати дієслова *get* та *stop*, які також позначають рух, тобто бажання досягти, дістатися або припинити певні дії:

BOB

*Cole, I want to get to the farm,
make sure Little Jim and the girls
are okay.*

FRANK

*Stop by our spread after that, tell
our Ma we're all right. We'll go to
Doc Mimms [15].*

The Youngers and Comanche Tom split off, start to trot away.

Однак, причинні іменники та ефективні назви також відіграють суттєву роль у комунікативному акті:

BATEMAN

*We also have to control the influx of illegal
immigrants. We have to encourage a return to traditional
moral values and curb graphic sex and violence on TV, in
movies, in pop music, everywhere. Most importantly we have
to promote general social concern and less materialism in
young people.*

Price chokes on his drink. Everyone is silent and
mystified.

CARRUTHERS

Patrick, how thought-provoking [15].

Семантичною основою каузальних відносин є переважно причинно-наслідкові зв'язки, що реалізують логічні висновки й характеризуються складними розумовими формами. Проте вказується, що в їх мовленнєвому оформленні в цілому переважають зв'язки "причина-наслідок" [6, 6], про що свідчать каузативні зв'язки (*because, as, thus*), виражаючи відношення залежності, підпорядкування. Каузативні прийменники *because, for*,

as, since, “крім того”, “окрім” означають не просто причину, а рух від менш до більш значущого, від вже відомої до нової інформації [5]. *For* володіє меншим значенням причинності, ніж *because* [7, 7]. Репліка з *why* є стандартною реплікою, що використовується для змушення. *Because* стає лише формальним маркером каузальності, першим кроком в ланцюгу доказів, оскільки не є переконливим саме по собі і часом може опускатися. Спроба простежити каузативні зв'язки може бути настільки спонтанною, що мовні засоби вираження каузації і причини поєднуються в одному синтагматичному ланцюгу.

OLEG

(in Russian)

Look. Times Square. Just like in the movies!

EMIL

(in Czech)

Don't speak Russian!

OLEG

(in Russian)

Why? Why do I always have to speak to you in Czech?

EMIL

(in Czech)

***Because** I don't like your ugly language. I heard enough of it in school! Now speak Czech or English. And don't fool around anymore. You almost got us thrown out!* [15]

Поза сумнівом, поява наказових висловів характерніша для мови комунікантів, які мають якщо не соціальну, то хоча б ситуативну перевагу, грають роль переслідувача. Вислови, що реалізують семантику наказовості, нейтралізують комунікативний ефект адресатних переривань з боку опонента, який опинився в ролі жертви, і передують власне процесу доведення [1, 274-275]:

EMIL

A job?? As a plumber??? You think I come to America to work!

MILOS

We started over, you can too.

EMIL

(furious)

You spent all the money while I was in prison? Now you tell me to get a job fixing toilets?!?

Emil pulls the knife away from Tamina - then angrily PLUNGES it toward Milos' chest! [15].

Таким чином, можна сказати, що каузація реалізується вербально у сучасному англійському дискурсі найчастіше завдяки каузативним дієсловом, причинним іменникам, ефективним (наслідковим) назвам. Дуже часто комуніканти в розмові вживають каузативні прийменники, тобто каузативні зв'язки, які виражають відношення залежності. Окрім

цього, яскравим прикладом каузативності в комунікативному акті є поява наказових висловів. Подальше дослідження різноманітних способів реалізації каузативності в англomовному дискурсі є важливим напрямком лінгвістичних досліджень.

Використана література:

1. Белова А.Д. Аргументативный дискурс. – К., 2002.
2. Варшавская А.И. Смысловые отношения в структуре языка. – Л., 1984.
3. Вригт Г.Х., фон. Логико-философские исследования. – М., 1986.
4. Долинина И.Б. Функциональная грамматика и содержательная классификация грамматических категорий. // Проблемы функциональной грамматики. – М., 1985.
5. Кайда Л.Г. Эффективность публицистического текста. – М., 1989.
6. Недялков В.П., Сильницкий Г.Г. Типология каузативных конструкций // Типология каузативных конструкций. Морфологический каузатив. – Л., 1969.
7. Оськина И.В. Функции причинных союзов в построении силлогических умозаключений. Автореф. дис. ...канд.филол.наук. – М., 1992.
8. Пасынок В.Г. Каузальность: взаимосвязь лингвистики и философии // До 200-річчя Харківської мовознавчої школи. Вісник ХНУ. – № 635 – X., 2004. – С. 133-136.
9. Перминов В.Я. Проблема причинности в философии и естествознании. – М., 1979.
10. Сагатовский В.Н. Категория обусловленности как ступенька познания // Современный детерминизм и наука (тезисы докладов). – Сибирск. отд. Акад. наук СССР, Ин-т истории, философии, филологии. Новосибирск. гос. ун-т, 1971. – 209 с.
11. Свечников Г.А. Категория причинности в физике. – М., 1961. – 244 с.
12. Степанов Ю.С. Альтернативный мир. Дискурс, факт и принцип причинности // Язык и наука конца 20 века. – М., 1995.
13. Философская энциклопедия. – М., 1967. – Т. 4.
14. Persson. Das System der kausativen Funktionsverbgefuge. Eine semantisch-syntaktische Analyse einiger verwandter Konstruktionen. – Lund (Lunder germanistische Forschungen), 1975.
15. <http://www.google.com/movies/tapescripts>.

Крижанівська Т.Б.
Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка

**РЕЛІГІЙНИЙ АСПЕКТ КОНЦЕПТУ МУДРІСТЬ/WISDOM
В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ**

Сучасний стан науки про мову відзначається посиленням інтересом до аналізу специфіки мовних одиниць у міжкультурній сфері (Н. Арутюнова, А. Вежбицька, О. Кубрякова, В. Маслова, З. Попова, Л. Синельникова, Ж. Соколовська, Ю. Степанов, В. Телія, Д. Шмельов, L. Jeffries, R. Langacker, Н.-J. Schmid та ін.). Центральними одиницями таких досліджень виступають концепти, які існують у різних культурах, але мають специфічні етнічні та духовні особливості. В.Телія такі концепти називає “..загальнолюдськими.. універсалиями” [6, 67].

Існує багато визначень поняття “концепт”. Пропонуючи культурологічну інтерпретацію терміна, Ю. Степанов дає таке визначення: “Концепт – це згусток культури у свідомості людини; те, у вигляді чого культура входить до ментального світу людини. І, з іншого боку, концепт – це те, засобом чого людина...сама входить до культури, а в деяких випадках і впливає на неї” [5, 40]. О. С. Кубрякова відзначає здатність концепту “зберігати знання про світ, сприяючи обробці суб’єктивного досвіду шляхом підведення інформації під певні вироблені суспільством категорії та класи” [4, 90]. Р. Лангакер концептом називає